

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ป่าสักชลสิทธิ์

Pasak Chonlasit Dam

หนังสือสองภาษา Thai-English

เรียบเรียง : ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์ ภาพปก : เฉลิม อัครกะพู

แปล : พีรียา พงษ์สาริกัน, John Viano

ชุด
ศาสตร์
พระราช
พัฒนาทั่วไทย

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

The Pasak River Royal Development Project

โครงการชลประทาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แก้ปัญหาการเกษตรและชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยได้อย่างยั่งยืน

ความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงตระหนักว่าราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพหลักคือทำนาทำสวนทำไร่ แต่กลับต้องเผชิญปัญหาขาดแคลนน้ำมาโดยตลอด เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ และขาดกำลังตลอดจนวิธีจัดหาน้ำมาเพาะปลูก จึงได้มีพระราชดำริที่เกี่ยวกับการจัดหาน้ำเพื่อการเกษตรหลากหลายวิธี เช่น การตัดแปรสภาพอากาศให้เกิดฝนหรือฝนหลวง การจัดหาแหล่งน้ำและวิธีกักเก็บน้ำ การทำระบบส่งน้ำไปยังไร่นา กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สนองพระราชดำริ เกิดเป็นโครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับมากกว่า ๒,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ ทั้งในรูปแบบของทำนบและฝายทางภาคเหนือ อ่างเก็บน้ำและอุโมงค์ผันน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การใช้ระบบชลประทานช่วยเจือจางเพื่อแก้ปัญหาหน้าแล้งหรือน้ำกร่อยในภาคใต้ รวมถึงการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำในภาคกลาง

Background

King Bhumibol Adulyadej realized most Thai people worked as farmers or in positions serving the agricultural industry. However, Thailand regularly suffered from droughts because of its geography and inefficient water management. King Bhumibol Adulyadej devised many water management techniques. King Bhumibol had the Royal Irrigation Department (in the Ministry of Agriculture and Cooperatives) administer 2,000 water projects all over Thailand. Weirs and dikes were built in the north. Reservoirs and aqueducts were built in the northeast. Wastewater management systems were built in the south. Dams were built in central Thailand.

แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางหลายจังหวัด

แม่น้ำป่าสัก

มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ ทอดยาวลงทิศใต้มาบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมความยาวทั้งสิ้น ๗๐๐ กิโลเมตรโดยประมาณ และรวมพื้นที่ทั้งหมด ๑๖,๒๙๒ ตารางกิโลเมตร มีลำน้ำสาขาแยกออกทั้งทิศตะวันออกและทิศตะวันตก โดยลำน้ำสาขาที่สำคัญ เช่น ห้วยน้ำพุ ห้วยป่าแดง ห้วยขอนแก่น ลำกง ห้วยเกาะแก้ว ลำสนธิ และห้วยมวกเหล็ก

ตอนบนของกลุ่มแม่น้ำป่าสัก มีลักษณะเป็นเทือกเขาสูง คือล้อมบริเวณด้านเหนือ ด้านตะวันออกและตะวันตกของจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความลาดชันและมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ราว ๑๑๐ – ๑๑๕ เมตร

บริเวณตอนกลางสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางราว ๔๕ – ๖๐ เมตร โดยพื้นที่ของทางทิศตะวันตกและทิศใต้มีลักษณะเป็นที่ราบสลับกับภูเขา และทางทิศตะวันออกเป็นเทือกเขาสลับเนินเขา ครอบคลุมบริเวณตอนล่างของจังหวัดเพชรบูรณ์และพื้นที่จังหวัดลพบุรี สระบุรี ชัยภูมิ รวมถึงนครราชสีมาบางส่วน

บริเวณตอนล่างของกลุ่มน้ำ อยู่ในพื้นที่ของเทือกเขาตงพญาเย็น เขาสามหลั่น ไปจนถึงอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสระบุรี นครราชสีมา และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Pasak River

The Pasak River originates in the Phetchabun Mountains. It flows southward and into the Chao Phraya River at Ayutthaya Province. The Pasak River is 700 kilometers long. It has tributaries in the east and in the west such as Huai Nam Phung, Huai Pa Daeng, Huai Khonkaen, Lam Kong, Huai Ko Kaew, Lam Sonthi, and Huai Muaklek rivers.

To the north, the Pasak River is flanked by the mountains of Phetchabun Province. The mountains are steep and are 110-115 meters above the sea level.

The Pasak River's elevation ranges between 45-60 meters above sea level. There are mountains and plateaus to the river's west and south. To the east, there are mountains and hills—located in southern Phetchabun, Lopburi, Saraburi and Chaiyapum provinces. The Pasak River flows south, into Nakhon Ratchasima Province, through the Dong Phaya Yen Mountains, Sam Lan National Park and Khao Yai National Park, which covers parts of Saraburi, Nakhon Ratchasima, and Phra Nakhon Si Ayutthaya provinces.

ในฤดูแล้ง แม่น้ำป่าสักบางช่วงแห้งขอด
ราษฎรขาดน้ำทำการเกษตร

ปัญหาภัยแล้ง-น้ำท่วม

ลุ่มน้ำตอนบนของแม่น้ำป่าสักมีความลาดชันสูง ฤดูฝนน้ำไหลหลากรวดเร็วและน้ำท่วมพื้นที่สองฝั่งลำน้ำ ไร่นา บ้านเรือน และทรัพย์สินเสียหาย เมื่อน้ำหลาก ต่อเนื่องถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้เพิ่มปัญหาอุทกภัย ส่งผล ถึงกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นประจำ ส่วนใน ฤดูแล้ง แม่น้ำป่าสักบางช่วงแห้งขอดสามารถเดินข้าม ได้ ราษฎรขาดน้ำทำการเกษตร

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ กรมชลประทานศึกษาโครงการ เชื้อนก๊กเก็บน้ำจากแม่น้ำป่าสัก พบว่าเป็นโครงการ ใหญ่และลงทุนสูงจึงถูกระงับไป ในขณะที่ปัญหา ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งและน้ำท่วมในฤดูฝนทวีความ รุนแรงต่อเนื่อง

Droughts and Floods

The mountains, at the origin of the Pasak River, are steep. In the rainy season, the water flows down fast and floods the rice fields and houses below — causing property damage and, sometimes, loss of life. If flooding occurs near the confluence of the Pasak and the Chao Phraya Rivers, Bangkok and surrounding provinces usually get flooded. In the dry season, the Pasak River runs completely dry and people do not have water for farming or other purposes.

In 2508 B.E., the Royal Irrigation Department evaluated the potential to build a dam on the Pasak River. The project was not implemented because the estimated costs were too high. In that year, the droughts in the dry season and floods in the rainy seasons, were worse than ever.

พ.ศ. ๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีความห่วงใยประชาชน และทรงมีสายพระเนตรยาวไกลถึงการจัดการปัญหาทรัพยากรน้ำที่ราษฎรต้องเผชิญ ทั้งเรื่องน้ำท่วมขังและภาวะแห้งแล้ง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ และเขตปริมณฑล จึงมีรับสั่งให้เร่งศึกษาการก่อสร้างเขื่อนที่เขตลุ่มแม่น้ำป่าสักเพื่อช่วยกักเก็บน้ำ และแก้ปัญหาอุทกภัย รวมถึงผลกระทบที่จะตามมา

ในฤดูฝนน้ำจากแม่น้ำป่าสักไหลหลากต่อเนื่องถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเสมอ

ต่อมา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ มีพระราชดำรัสเรื่องอ่างเก็บน้ำ ๒ แห่ง ที่ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎร คือ อ่างเก็บน้ำบริเวณแม่น้ำป่าสัก (เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์) และอ่างเก็บน้ำบริเวณแม่น้ำนครนายก (เขื่อนขุนด่านปราการชล) เป็นพระราชดำรัสที่ช่วยให้ประชาชนเข้าใจแนวพระราชดำริเรื่องเขื่อนชัดเจนขึ้น

พ.ศ. ๒๕๓๗ คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติการก่อสร้างเขื่อนบริเวณตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีกรมชลประทานเป็นหลักในการดำเนินงานด้วยความสนับสนุนของหน่วยงานราชการต่างๆ จนสำเร็จได้ในเวลา ๕ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๗๒ พรรษา

In 2532 B.E., King Bhumibol Adulyadej realized that His people had been suffering. He was a visionary in water management and so, He had the Royal Irrigation Department evaluate the idea of building a dam along the Pasak River, to store water, which could help prevent floods.

On December 4th, 2536 B.E., He spoke of building two dams to end His people's suffering. The two proposed dams were the Pasak Chonlasit Dam on the Pasak River and the Khun Dan Prakarn Chon Dam on the Nakhon Nayok River. His speech helped people understand His idea to build the two dams.

In 2537, the cabinet passed the proposal to build a dam at Tambon Nong Bua, Amphoe Phatthana Nikhom in Lopburi Province. It put the Royal Irrigation Department in charge. The dam took 5 years to build and it was completed in 2542 B.E., the year King Bhumibol celebrated His 72nd birthday.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทอดพระเนตรแบบจำลองเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

ขาดทุนคือกำไร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการลงทุนและบริหารโครงการขนาดใหญ่ โดยพระราชทานหลักคิดเรื่อง “ขาดทุนคือกำไร” หรือ “Our loss is our gain” ซึ่งมีความหมายว่า การดำเนินโครงการใดก็ตามให้ยึดผลสำเร็จของการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาที่เป็นผลประโยชน์ของคนส่วนรวมมากกว่าผลสำเร็จที่เป็นตัวเลขอันเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มคนส่วนน้อย เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ความว่า

Our Loss Is Our Gain

King Bhumibol Adulyadej gave a speech on investing in and managing mega projects. He proposed an idea called, “Our Loss Is Our Gain,” which means we must spend a lot of money to help people. Hence, the profits the Royal projects make are not as important as the number of people the projects have helped, as King Bhumibol explained in a speech on December 23, 2542 B.E.:

“...เขื่อนป่าสักนี้เริ่มต้นด้วยเป็นกิจการของกรมชลประทาน แต่ว่าให้กรมชลประทานแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้ ก็จึงต้องรวบรวมกำลังและกลายเป็นกิจการของรัฐบาลเป็นส่วนรวม เป็นกิจการที่ใช้เงินเกิน ๒ หมื่นล้าน เป็นจำนวนเงินที่ไม่ใช่น้อย แล้วทำไมมาทำ แต่ที่สนับสนุนให้ทำ เพราะว่าเขื่อนป่าสักมีประโยชน์มาก แม้จะยังไม่ได้นำน้ำสำหรับการเกษตรแท้ๆ แต่ว่าได้ทำประโยชน์บอกไว้แล้วโครงการป่าสักมีไว้สำหรับน้ำแห้ง และมีไว้สำหรับน้ำเปียก น้ำมากน้ำเกินมันก็เปียก ทำให้มีความเสียหายเสียหายทั้งทางเกษตรคือถ้าสิ่งที่จะเพาะปลูก ถูกน้ำท่วมก็เน่า เมื่อเน่าแล้ว เจ้าของคือเกษตรกรก็ไม่มีรายได้ ต้องช่วยเขา เขาก็ต้องช่วยตัวเอง ด้วยเสียหายมาก ในด้านอื่น ในกรุง ในเมืองก็มีน้ำมาก ไม่ได้ประโยชน์ ก็ล้นมาท่วมถนน การจราจรติดขัด ธุรกิจต่างๆ หยุดชะงักเสียหาย ความเสียหายเหล่านี้หลังคำนวณดู หมื่นล้าน เมื่อปี ๒๖ รัฐบาลต่างๆ ในระยะนั้นต้องมึงบประมาณไปช่วยเกษตรกร งบประมาณสูบน้ำออกจากถนน ออกจากกรุงคิดแล้วเป็นเงินก็ประมาณหมื่นล้าน แต่ความเสียหาย อย่างอื่นเป็นมลพิษ คือเครื่องที่สูบน้ำก็ต้องใช้น้ำมันหรือถ้าไม่ได้ใช้น้ำมัน ก็ต้องใช้ไฟฟ้า ไฟฟ้าต้องผลิตด้วยเชื้อเพลิงที่สร้างมลพิษ เช่น มีน้ำมันหรือถ่านหิน ทำมลพิษมากก็เสียหายทับถมไปอีก มันเกินหมื่นล้าน

ถ้านับดูปีนี้นี่น่าจะมีความเสียหายหมื่นล้าน ไม่ต้องเสียที่ไม่ต้องเสียนี้ทำให้เกิดมีผลผลิต โดยเฉพาะอย่างเกษตรกร เขามีผลผลิตได้ แม้จะปีนี้ ซึ่งเขื่อนยัง

ไม่ได้ทำงานในด้านชลประทาน ก็ทำให้ป้องกันไม่ให้มีน้ำท่วม ทำให้เกษตรกรเพาะปลูกได้ ก็เป็นเงินหลายพันล้าน ฉะนั้นในปีเดียวเขื่อนป่าสักนี้ได้คุ้มแล้ว คุ้มค่าที่ได้สร้าง ๒ หมื่นล้านนั้นค่าสร้างตัวเขื่อนและส่วนประกอบต่างๆ ไม่ถึงพันล้าน หมายความว่า กิจการเหล่านี้ ไม่ได้อยู่ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน แต่ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ก็พอเพียงเพราะว่าถ้าทำแล้ว คนอาจจะเกี่ยวข้องกับกิจการนี้มากมาย ทำให้ส่วนรวมได้รับประโยชน์และจะทำให้เจริญ

อีกข้อหนึ่งการที่สร้างเขื่อนป่าสักนี้ เป็นกิจการที่กว้างขวาง ต้องร่วมมือกันหลายหน่วยงาน เป็นการร่วมมือระหว่างคนหลายจำพวก หลายอาชีพ ถ้ากิจการที่ทำนี้ไม่มีนโยบายที่แน่นอนที่สอดคล้องกัน มัวแต่ทะเลาะกัน ไม่สำเร็จ ไม่สำเร็จถือว่าไม่ได้ประโยชน์จากกิจการที่คิด เมื่อไม่ได้ประโยชน์จากกิจการที่คิด ปานนี้เราจะจนลงไป เงิน ๒ หมื่นล้านที่ไปลงกับการสร้างนั้นก็หมดไปแล้ว หมดไปโดยไม่มีประโยชน์หมดไปโดยได้ทำลาย เพราะว่าเดือดร้อน เกษตรกรเดือดร้อน ชาวกรุงเดือดร้อน ฉะนั้นต้องมีเหมือนกัน โครงการต่างๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่ต้องมีการสอดคล้องกันดี ที่ไม่ใช่เป็นแต่เหมือนทฤษฎีใหม่ ๑๕ ไร่แล้วก็สามารถจะปลูกข้าวพอกิน นี่ใหญ่กว่า แต่อันนี้ก็เศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน คนไม่เข้าใจว่ากิจการใหญ่ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสัก คนนี้ถือว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง...”

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำ
ป่าสัก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

.....
drawback was pollution because water pumps use either petroleum or electricity, which is made from the burning fossil fuels, emitting pollution. Considering these effects on the environment, we actually spent more than 10 billion Baht.

This year we could have spent more than 10 billion Baht, but we haven't. Farmers could harvest their rice. Although the dam hasn't been used for irrigation yet, it did prevent flooding and farmers could grow their crops, which have earned them billions of Baht in revenue. The dam was worth building. We spent 20 billion Baht on the dam itself and about 1 billion Baht on other facilities. It's too much to be considered sustainable. However, this is self-sustaining in the long run. We are building the dam for many people and Thailand would benefit from it. We spent money on a better environment and the increased well-being of the people. In this case, our loss is our gain.

Building the dam required cooperation among many organizations. We needed experts in many fields. If we don't communicate clearly, we would end up fighting. We wouldn't be going anywhere. We wouldn't make it if we continued fighting against each other. Then, nobody benefits. We would only get poorer. We already spent 20 billion Baht and it would be waste of time and money if we were not determined to make this project successful. We all would be affected negatively. Sometimes we need to run a mega project like this. It's not like the rice field project I implemented. The rice field project wants people to make enough money to support their families. The scales are different. The dam project is a bigger scale sustainable project, too. We need it because if we don't have it, people will be hurt."

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

“...สำหรับการใช้น้ำนั้นต้องทราบว่าแต่ละคนใช้อยู่อย่างสบายพอสมควร โดยเฉลี่ยวันหนึ่งใช้คนละ ๒๐๐ ลิตร ถ้าคำนวณดูว่าวันละ ๒๐๐ ลิตรนี้ ๕ คน ก็ใช้ ๑,๐๐๐ ลิตร คือหนึ่งลูกบาศก์เมตรต่อวัน ถ้าปีหนึ่งคุณ ๓๖๕ ก็หมายความว่า ๕ คนใช้ในหนึ่งปี ๓๖๕ ลูกบาศก์เมตร ในกรุงเทพฯ และในบริเวณใกล้เคียงนี้เรานับเอาคร่าวๆ ว่ามี ๑๐ ล้านคน ๑๐ ล้านคนก็คูณเข้าไปก็เป็น ๓๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ฉะนั้นเราเก็บกัก ๓๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตรในเขื่อนเราก็สามารถที่จะบริการคนในละแวกนี้ คนในภาคกลางใกล้กรุงเทพฯ นี้ได้ตลอดไป แล้วก็ไม่มีความขาดแคลน...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

The Pasak Chonlasit Dam

“We are doing a pretty good job on water consumption. Each day a person uses about 200 liters, so 5 people would use about 1,000 liters or 1 cubic meter per day. There are 10 million people in Bangkok, so in a year we use 730 million cubic meters. If the dam can hold 730 million cubic meters of water, we can serve the needs of people in Bangkok and surrounding areas.”

King Bhumibol Adulyadej

December 4, 2536 B.E.

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นเขื่อนดินที่มีความยาวมากที่สุดในประเทศไทย คือ ๔,๘๖๐ เมตร ตั้งอยู่ในพื้นที่ ๒ จังหวัด คือ ตำบลหนองบัว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ๙๖,๖๕๘ ไร่ และตำบลคำพวาน อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี ๘,๖๔๒ ไร่ รวมแล้วมีพื้นที่ทั้งหมด ๑๐๕,๓๐๐ ไร่

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นเขื่อนดินแบบแบ่งแยกเขต (Zoned type) คือ เขื่อนที่มีโครงสร้างแบ่งแยกกันในแต่ละส่วน มีแกนกลางของเขื่อนที่เป็นชั้นดินเหนียวที่บ้น้ำ และใช้ทรายหรือกรวดเพื่อกรองน้ำในแต่ละชั้น โดยถัดออกมาจากแกนเขื่อน จะเป็นชั้นดินกึ่งที่บ้น้ำ และปิดทับด้านนอกสุดด้วยหินทิ้งหรือหินเรียงเพื่อป้องกันการกัดเซาะ

The Pasak Chonlasit Dam is the longest earthen dam in Thailand. It is 4,860 meters long. The dam area covers 154.65 square kilometers in Tambon Nong Bua, Amphoe Phattana Nikhom, Lopburi Province and 13.83 square kilometers in Tambon Kham Phran, Amphoe Wang Muang, Saraburi Province. In total the Pasak Chonlasit Dam and reservoir cover 168.48 square kilometers.

เขื่อนปากชลลสิทธิ์ เขื่อนดินที่ยาวที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่จังหวัดลพบุรีและสระบุรี

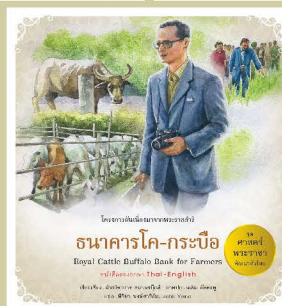
เรียนรู้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ผ่านโครงการตามพระราชดำริสำคัญ ๙ โครงการ

Learn How King Bhumibol Adulyadej Implemented 9 Royal Projects

หนังสือชุด *ศาสตร์พระราชา พัฒนาทั่วไทย* ได้น้อมนำโครงการตามพระราชดำริที่เป็นแบบอย่างอันดีในการศึกษา หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ ‘เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา’ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจที่จะน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมนำหลักคิดและพระราชกรณียกิจของพระองค์ ไปศึกษาค้นคว้าและประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติสืบไป

The Art and Science of King Bhumibol Adulyadej: Series II gives knowledge and information about the King's theories, process, and thoughts about work and life – emphasizing King Rama IX's process of ‘Understand, Approach, and Develop,’ which guided His thinking and actions to improve quality of life of His people. We study what the King Bhumibol Adulyadej did for Thailand, so we can follow in His footsteps.

ชุด ศาสตร์พระราชา พัฒนาทั่วไทย

ทดลองอ่าน

24 SPB
สาร: สมุก สุขใจ สกาวบุ๊คส์
www.satapornbooks.com
สร้างปัญญาคู่คุณธรรม

หมวดความรู้ทั่วไป
ISBN 978-616-00-3193-1

9 786160 031931

ราคา
๑๖๐ บาท